

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางมาจากเอกสารด้านแนวคิดทฤษฎีรวมทั้งศึกษาผลงานวิจัยที่มีผู้วิจัยไว้แล้วดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ในการเปลี่ยนแปลง เช่น 皮ใหม่
3. แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเปลี่ยนอาชีพใหม่
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายอาชีพ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการรับสิ่งใหม่และการเลือกอาชีพ
6. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2529:167) ได้ให้ความหมายและลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมคือ การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมถ้าความสัมพันธ์ทางสังคมไม่เปลี่ยนก็ไม่ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแต่อาจจะเปลี่ยนแปลงบางส่วนในสังคม เช่น พฤติกรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกเปลี่ยนแปลงไปในบางครัวเรือนในหมู่บ้าน นอกจากนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งไม่มีความจำเป็นจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย แต่ความสัมพันธ์ทางสังคมยังคงเดิม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะมีลักษณะที่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่ในระบบสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้กระบวนการของความสัมพันธ์และการกระทำระหว่างกันเปลี่ยนไป

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถมองได้หลายประเด็นกล่าวคือ

1. จำนวนของการเปลี่ยนแปลง เน้นที่ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนั้นสำคัญมากหรือน้อย โดยดูว่ามีปริมาณการเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อย เป็นการวัดจากผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2. ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลง เน้นที่ระยะเวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ หรือนับพันกล่าวคือผลของการเปลี่ยนแปลงที่ใช้เวลามากจะแตกต่างกับผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน

3. ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงมี 3 แบบคือ

3.1 การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ ที่ละน้อย ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยไม่รู้ตัว ไม่ค่อยมีผลต่อความรู้สึกหรือวิถีชีวิตของประชาชนมากนัก เช่น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมซึ่งต้องใช้เวลา

3.2 การเปลี่ยนแปลงแบบพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีแผนการดำเนินการที่แน่นอน โดยมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน เป็นการปฏิรูประบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นกว่าเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลงแบบล้มเลิกระบบโครงสร้างทั้งหมด ยังมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ และทำให้ประชาชนยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น

3.3 การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงทันทีทันใดและฉับพลันจากสังคมระบบหนึ่งไปสู่สังคมอีกระบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการจัดระเบียบโครงสร้างเสียใหม่และดำเนินการอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบนี้มักจะกระทบกระเทือนความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของประชาชนอย่างมาก

พอล พอร์เตอร์ (2521:89) กล่าวว่าแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมสามารถจำแนกออก เป็น 3 กระแสหลัก

1. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสมดุลของโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม แนวคิดนี้ถือว่าสถาบันต่างๆ ในสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกัน ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในส่วนใดส่วนหนึ่งก็ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่นๆ ต่อไป นอกจากนี้แล้วส่วนระบอบต่างๆ ภายในสังคมอาจเกิดการขัดแย้งกันเองได้เมื่อเกิดการขัดแย้งกันแล้วก็จะส่งผลให้เกิดการดิ้นรน ซึ่งความดิ้นรนดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดที่แตกต่างกันหลายแบบที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยจนถึงมากขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวกำหนดเศรษฐกิจ แนวคิดนี้เป็นการใช้แนวคิดของมาร์กซ์ (Mark) โดยอธิบายว่ารูปแบบของการผลิตหรือวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเป็นตัวกำหนดสติปัญญาและความคิด โดยทั่วไป ไม่ใช่สามัญสำนึกของมนุษย์ที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการดำเนิน

สติปัญญาและความคิด โดยทั่วไปไม่ใช่สามัญสำนึกของมนุษย์ที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการดำเนินชีวิตของคนในสังคมให้เปลี่ยนแปลงไป

3. แนวคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่สืบเนื่องกันไป ไม่ว่าจะเป็นจากบริเวณหนึ่งไปยังอีกบริเวณหนึ่ง เช่น จากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท เรื่องของเครื่องอุปโภค ระบบความคิดต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาเพื่อปรับเปลี่ยนในสิ่งที่มีอยู่เดิม ซึ่งทำให้บางส่วนยังคงอยู่สามารถต่อต้านได้ แต่บางส่วนกลับสลายไป การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั้นย่อมมีส่วนประกอบอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นกระบวนการ คือ มีการยอมรับโดยอาศัยเวลา การยอมรับหรือวัตถุหรือสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมที่รับเอายานั้นเกี่ยวข้องกับโครงสร้างสังคมและระบบค่านิยม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (อ้างแล้ว) ได้เสนอถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบันว่าสืบเนื่องมาจากการคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ความเจริญของระบบสื่อสารแสดงให้เห็นถึงความเติบโตหรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ตลอดจน การกระจายทางวัฒนธรรมก็เป็นไปได้สะดวก

การเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทของประเทศไทยมี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมภายในทั้งหมด โดยการตอบสนองต่อปัจจัยใหม่ สภาพแวดล้อมใหม่โอกาสและบทบาทใหม่ ถูกกำหนดไว้แล้วเช่นหมู่บ้าน ซึ่งถูกกำหนดให้กลายเป็นเขตอุตสาหกรรม เศรษฐกิจจะดีขึ้นจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในสังคมและเศรษฐกิจ

2. การเปลี่ยนแปลงโดยคนใดคนหนึ่งหรือ 2-3 คนกลุ่มนี้เป็นคนมีเงินสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้หรือญาติในเมืองส่งลูกหลานไปรับการศึกษาในเมืองหรือได้รับบริการจากหน่วยส่งเสริมจากผู้เชี่ยวชาญที่เข้าไปในท้องถิ่น

3. การเปลี่ยนแปลงซึ่งเริ่มขึ้นอย่างน้อยที่สุดก็ถูกกระตุ้น โดยรัฐบาลหรือโดยการที่มีการสร้างสถาบันใหม่ๆ ขึ้น

ดังนั้นจากแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การดิ้นรน การแพร่กระจาย ความสัมพันธ์ในชุมชนและจากนอกชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้าน โครงสร้างการผลิต ระบบการเรียนรู้ การศึกษาลักษณะงาน การกระจายทรัพยากร รายได้ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สถาบันครอบครัวและวัฒนธรรมในท้องถิ่นควบคู่กันไป

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ในการเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่

มีนักจิตวิทยาได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การเรียนรู้” (Learning) ไว้มากมายดังนี้
กันยา สุวรรณแสง (2532:155) กล่าวว่า การเรียนรู้คือ กระบวนการที่ประสบการณ์ตรง
หรือประสบการณ์ทางอ้อม กระทำให้อินทรีย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร แต่ไม่
รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากเหตุอื่น เช่น วุฒิภาวะ ความเจ็บป่วย อุบัติเหตุ
สารเคมี

อารี พันธุ์ณี (2534:86) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวรและพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจาก
ประสบการณ์หรือการฝึกฝนมิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณหรือวุฒิ
ภาวะหรือพิษยาต่างๆ หรืออุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2533:135) กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่ง
เป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกฝนรวมทั้ง
การเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

จากคำจำกัดความดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่
ค่อนข้างถาวรซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกหัดแต่ไม่ใช่เป็นผลเนื่องมาจาก วุฒิ
ภาวะ ฤทธิ์ยาหรือแอลกอฮอล์ สารเคมี ความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุ

สุทธาทิพย์ สกุลชีพังคนา (2536:161) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้
มี 5 ประการดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการ
2. การเรียนรู้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทุกชนิด
3. การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ช่วยในการปรับปรุงตน
4. การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะเพียงแต่อาศัยวุฒิภาวะเป็นตัวประกอบ

ลักษณะ สรวิวัฒน์ (2540:54-56) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ว่าเป็นการศึกษาถึงกระบวนการ
ที่ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นบนสถานการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้นั้น ทฤษฎีการเรียนรู้มีอยู่ 2 กลุ่มใหญ่
ด้วยกันคือ

1. กลุ่มทฤษฎีพฤติกรรมนิยมจำแนกตามพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ 3 ทฤษฎี คือ

- 1.1 ทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำเป็นการวางเงื่อนไขที่ตัวอินทรีย์เป็น
ผู้กระทำเอง ผู้ทำการทดลองการเรียนรู้ชนิดนี้คือ สกินเนอร์ (Skinner) ในปี ค.ศ.1935 โดยศึกษาการ
กินอาหารของหนูขาว เขาขังหนูขาวให้หิวก่อนและสร้างกรงที่มีคานดิ่งลิ้นที่กล่องอาหารในมุมบน

ของกรง โดยที่หนูต้องโดนคานจึงจะได้กินอาหารเมื่อเขาปล่อยหนูขาวเข้าไปในกรงหนูจะวิ่งใช้ จมูกคุ้ยโน่นนี่ไปเรื่อยๆ และเมื่อคุ้ยถูกคานก็จะได้รับอาหาร หนูต้องกระทำเช่นนี้บ่อยๆ เมื่อ โคน คานเมื่อใดก็จะกินอาหารเมื่อนั้น จากพฤติกรรมเช่นนี้บ่อยๆ เข้าจะทำให้หนูรู้ว่าทำอะไรจึงได้กิน อาหาร ซึ่งต้องทำซ้ำๆ เราเรียกว่า การหนูนกกำลังของพฤติกรรมและเรียกอาหารที่หนูได้กินว่า แรง เสริมหรือรางวัล ดังนั้นเราจะพบได้เสมอในชีวิตประจำวัน เช่น ได้รับการชมเชยเมื่อทำดี ได้รับโทษ เมื่อทำไม่ดี เป็นต้น

1.2 ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก หมายถึง การตอบสนองเกิดขึ้น เพราะถูกสิ่งเร้าไปดึงออกมาหรือเกิดการตอบสนองของอินทรีย์ขึ้น โดยมีได้อยู่ภายใต้การควบคุม ของอินทรีย์ เช่น น้ำลายสอเมื่อนึกถึงรสเปรี้ยวของมะขามเปียก เป็นต้น ซึ่งนักจิตวิทยาคนนี้คือพา ฟลอฟ (Pavlov, 1849–1936) นักสรีรวิทยาชาวรัสเซีย ได้ทดลองกับสุนัข เขาสั่งกระดิ่งพร้อมใส่ ผงเนื้อเข้าปากแต่จะไม่ให้น้ำลายเมื่อได้ยินแต่เสียงกระดิ่ง ต่อมาเขาเอียงแต่สั่งกระดิ่งสุนัขก็หลั่ง น้ำลาย แม้จะไม่เห็นผงเนื้อก็ตามซึ่งแสดงให้เห็นว่า สุนัขเกิดการ เรียนรู้ขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้ยิน เสียงกระดิ่งและได้กินผงเนื้อ และหากจะสังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้ของคนเรานั้นแต่เกิดจากการ วางเงื่อนไขแบบนี้ทั้งนั้นซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เรารู้สึกเห็นสาเหตุได้ว่าอะไรเป็นตัวการหรือตัวเร้าที่ ก่อให้เกิดพฤติกรรมนั้นๆ

1.3 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบจับพันธ์เกี่ยวข้องกับ ทอนไดค์ (Thorndike) นักการศึกษาและ นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้วางทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ชนิดนี้ไว้ โดยเน้นเรื่องของการลองผิดลองถูก หลังจากที่เขทำการทดลองกับแมว โดยจับแมวหวีใส่ไปในกรงซึ่งกรงนี้มีประตูกลเปิดออกได้เมื่อ แมวดึงคานกลลงมาจากรอกออกไปได้แล้วยังมีอาหารวางไว้เป็นเครื่องจูงใจ ซึ่งทำกำลังสูงเพราะ อาหารเป็นเป้าหมาย นอกเหนือไปจากอิสรภาพกรง เปรียบเสมือนอุปสรรคขวางซึ่งเป็นการก่อ ปัญหาให้แมวว่าจะ าทงออกไปนอกกรงอย่างไร เมื่อแมวอยู่ในกรงจะเริ่มปะปะคลำทางกระทั่ง จับปลัดขังผลุมเปิดประตูได้จึงออกไปหาอาหารกิน ปัญหาของแมวก็นั้นหมดไป ทอนไดค์อธิบาย ลักษณะของการเรียนรู้ี้ตามทฤษฎี กล่าวคือ เพราะข้อต่อระหว่างสิ่งเร้า (อาหาร) และสิ่งตอบสนอง (เปิดประตูไปกินอาหาร) นั้นแข็งจึงก่อให้เกิดการกระทำซ้ำและคล่องขึ้น เพื่อให้เกิดการเข้าใจได้ง่าย ขึ้นทอนไดค์จึงวางกฎแห่งการเรียนรู้ขึ้น 3 กฎ คือ

1.3.1 กฎแห่งความพร้อม เมื่อผู้เรียนพร้อมทั้งกายและใจ การเรียนรู้ย่อม เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 กฎแห่งการฝึกหัด การฝึกบ่อยๆ ซ้ำๆ จะช่วยให้เกิดทักษะ

1.3.3 กฎแห่งผล รางวัลและความหวังช่วยส่งเสริมการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ แต่การทำโทษและความผิดหวังลดอาการกระทำลง

2. กลุ่มทฤษฎีปัญญาสังคมเป็นทฤษฎีที่พัฒนาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura) ซึ่งเขาอธิบายว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากตัวแปรทางสังคมโดยมนุษย์ในสังคมจะมีฐานะเป็นตัวแบบ มนุษย์จึงเรียนรู้จากการสังเกตและคิดเชิงเหตุผลจากตัวแบบ เช่น การเรียนรู้ภาษา ถ้าเป็นการฟัง พูด เด็กจะต้องเห็นการขยับของปากได้ยินเสียงที่เปล่งออกมาพร้อมกันในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เขาจะใช้ปัญญาคิดด้วยเหตุและผลในลักษณะของการเลียนแบบ นำไปใช้ในสถานการณ์คล้ายกันจนได้รับการตอบสนองตามความต้องการ เขาจะพัฒนาการเรียนรู้ในลักษณะนี้ไปจนสามารถใช้ภาษาสื่อความหมายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์และลักษณะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีข้อสังเกต 2 ประการคือ

1. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในเพียงอย่างเดียว เป็นการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกด้วยก็ได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก จะมีความสำคัญก็ต่อเมื่ออยู่ในกระบวนการเรียนการสอนซึ่งจำเป็นต้องมีการวัดผล

2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจาก การเรียนรู้ต้องมีลักษณะค่อนข้างถาวรหรือถาวรเนื่องจากความเหมาะสมที่อินทรีย์นั้นๆ ได้เห็น เห็นว่าเป็นความเป็นไปในแนวนั้น ตัวอย่าง เช่น กรณีของยาเสพติดหรือสารเคมีบางประเภทที่ส่งผลต่อพฤติกรรมให้มีการเปลี่ยนแปลงไปได้เพียงชั่วคราวหนึ่งนั้น ไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ ึ่งๆ ที่การได้รับสิ่งนั้นก็เป็นการเปลี่ยนแปลงไปเพราะพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้นเป็นเพราะ จั่วยุฤทธิ์ของสารเหล่านั้นก็คืนสภาพเดิมแต่ข้อความรู้ที่เจ้าของพฤติกรรมได้รับถือว่าเป็นการเรียนรู้

3. แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเปลี่ยนอาชีพใหม่

ธงชัย สันติวงษ์ (2543:113-114) ได้กล่าวถึงทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) ว่าพฤติกรรมมนุษย์มีความต้องการดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานขั้นแรกของมนุษย์ เช่น ความต้องการทางด้านร่างกาย คือ ที่อยู่อาศัย อาหารน้ำและยารักษาโรค เป็นต้น เพราะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่รอดของชีวิตมนุษย์ การได้งานทำเพื่อมีรายได้จากค่าจ้างเงินเดือนสำหรับไปจัดหาสิ่งจำเป็นต่างๆ จึงเป็นเครื่องมือตอบสนองความต้องการลำดับแรกนี้

2. ความต้องการทางด้านปลอดภัยหรือมั่นคง (Security or Safety Needs) ภายหลังจากที่ร่างกายได้รับการตอบสนองในสิ่งจำเป็นต่างๆ แล้วมนุษย์ก็จะเริ่มคิดถึงความปลอดภัยและความมั่นคง เช่น การต้องการได้รับสวัสดิการ ทางการรักษาพยาบาล การประกันภัยตลอดจนการ

ต้องการมีรายได้ บำเหน็จบำนาญเมื่อเกษียณอายุเป็นต้น แผนงานสวัสดิการและการให้ประโยชน์
เกื้อกูลต่างๆ

3. ความต้องการทางด้านสังคม (Social or Belonging Needs) คือ ความต้องการที่จะมี
โอกาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรต่างๆ โดยอยากจะสมาคมกับบุคคลอื่นรวมตลอดทั้งจะได้รับ
มิตรภาพการยอมรับและความเห็นใจจากกลุ่มเพื่อฝูงซึ่งจะเป็นความต้องการทางด้านจิตใจมากขึ้น

4. ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นในสังคม (Esteem or Status Needs) คือ ความศรัทธา ที่
จะประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับในความสามารถ ความรู้และความสำคัญในตัว 'องตัว' องค์กร
ทั้งการมีฐานะเด่น เป็นที่ยอมรับและยกย่องของบุคคลคนอื่น หรืออยากที่จะให้บุคคลอื่นสรรเสริญ
หรือนับหน้าถือตา เป็นต้น

5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิดทุกอย่าง (Self Actuation or
Self Realization) เป็นความต้องการที่สูงสุดของมนุษย์ซึ่งจะมีลักษณะกว้างขวางมากและจะแตกต่างกัน
ไปในแต่ละคน ตามที่แต่ละคนจะนึกคิดและถือเป็นการมีความก้าวหน้าสูงสุดของตนเอง

สิริวรรณ เสรีรัตน์และคนอื่นๆ (2539:250) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการจูงใจของ ERG ของ
Alderfer เป็นทฤษฎีความต้องการซึ่งกำหนดคล้ายกับขั้นตอนความต้องการ Alderfer ได้ชี้ความแตกต่าง
ระหว่างความต้องการในระดับต่ำและความต้องการในระดับสูง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการของ
มาสโลว์ 5 ประเภท คงเหลือ 3 ประเภทดังนี้

1. ความต้องการในการอยู่รอด เป็นความต้องการในระดับต่ำสุดและมีลักษณะเป็น
รูปธรรมประกอบด้วยความต้องการตามทฤษฎีมาสโลว์คือความต้องการของร่างกายและความ
ต้องการความปลอดภัยซึ่งสามารถพิสูจน์ได้

2. ความต้องการความสัมพันธ์ มีลักษณะเป็นรูปธรรมน้อยลงประกอบด้วยความ
ต้องการด้านสังคมตามทฤษฎีของมาสโลว์บวกด้วยความต้องการความปลอดภัย และความต้องการ
การยกย่อง

3. ความต้องการความเจริญก้าวหน้า เป็นความต้องการในระดับสูงสุดในระดับขั้นตอน
ของ ฮอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer) จะมีความเป็นธรรมต่ำสุด ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความต้องการยก
ย่องและบวกด้วยความต้องการประสบความสำเร็จตามทฤษฎีของมาสโลว์

จากแนวคิดและทฤษฎีนี้ สามารถนำมาอธิบายถึงสาเหตุที่สตรีในหมู่บ้านแม่ขัก
ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่นอกภาคเกษตรกรรม เนื่องมาจากความต้องการในแต่ละขั้นตอน
จะสามารถใช้อธิบายและทำความเข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงอาชีพได้

4. แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายอาชีพ

บรูม และ เซลนิก (Broom & Selznik) อ้างใน กุสุมา โทเศยะ โยธิน (2526:5) การเคลื่อนย้ายทางอาชีพ หมายถึง การเปลี่ยนฐานะหรือตำแหน่งจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งซึ่งเป็นการปรับตัวของบุคคล เพื่อให้เขาสามารถมีชีวิตอยู่รอดในสังคมได้ซึ่งส่วนใหญ่จะเคลื่อนย้ายอาชีพเพื่อให้ระดับสถานภาพสูงขึ้น เช่น การที่ชาวนาปรับเปลี่ยนอาชีพไปทำการค้าขาย หารับจ้างก่อสร้าง ซึ่งการเคลื่อนย้ายอาชีพมี 2 แบบคือ

1. การเคลื่อนย้ายในแนวนอน คือการเปลี่ยนแปลงตามแนวนอน ของโครงสร้างสังคมที่ไม่ทำให้ฐานะของบุคคลสูงขึ้นหรือต่ำลง
2. การเคลื่อนย้ายตามแนวตั้งคือ การเปลี่ยนแปลงของบุคคลตามแนวตั้งของโครงสร้างของสังคม โดยการเปลี่ยนที่ทำให้ฐานะสูงขึ้นหรือต่ำลง

ปัจจัยการเคลื่อนย้ายอาชีพ

การเคลื่อนย้ายอาชีพเกิดจากปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ โครงสร้างอาชีพ ซึ่งปัจจัยมีทั้ง ปัจจัยดึงดูด ปัจจัยผลักดันและปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนย้ายอาชีพ ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพของบุคคลซึ่ง รีเดอร์ (Reeder) อ้างใน ประดิพันธ์ สติวงศ์ (2534:12-15) ได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลว่า ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการซึ่งเรียกว่า ความเชื่อและความไม่เชื่อ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเหตุผลในการกระทำของบุคคลที่ รีเดอร์ (Reeder) กล่าวไว้คือ

ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ประกอบด้วย

1. เป้าประสงค์ (Goals) คือ กิจกรรม วัตถุประสงค์ คุณลักษณะความเชื่อ ความรู้ กิจกรรมหรือสภาพความเป็นอยู่ ที่บุคคลปรารถนาและต้องการหรือไม่ต้องการผู้กระทำอาจต้องการเพื่อตนเองหรือใช้เบ็ดเตล็ดมือวิธีการที่จะนำไปสู่การประพฤติ หรือเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงเป้าหมายอื่นๆ
2. ความเชื่อ (Belief Orientation) คือ การรับรู้หรือความเข้าใจ (ความคิด ความรู้) ของแต่ละบุคคลหรือของกลุ่มคนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ความรู้ที่ผู้กระทำเข้าใจในเรื่องหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการเลือกกระทำทางสังคม ในการกระทำทางสังคมใดๆ ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ
3. ค่านิยม (Value) คือ ความเชื่อในสิ่งที่ควรจะเป็น สิ่งที่ผู้กระทำรับรู้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของวิถีทางในการดำเนินชีวิตของเขา ความเชื่อในสิ่งต่างๆ เช่น ระบบความเชื่อ ทศนคติ คุณลักษณะกิจการงาน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ผู้กระทำเชื่อว่าวิถีปฏิบัติบางอย่างเป็นสิ่งที่ดี

หรือสังคมเห็นดีเห็นชอบสมควรที่จะยึดปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติอย่างอื่น ค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคมในการชักนำให้ผู้กระทำ กระทำไปตามค่านิยมของเขา

4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Customs) คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วสืบต่อกันด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นชอบ

ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) ประกอบด้วย

1. ความคาดหวัง (Expectation) คือ การรับรู้ของผู้กระทำทางสังคมว่าผู้อื่น บุคคล กลุ่ม หรือสังคมโดยทั่วไปอยากให้เราเชื่อ รู้สึก ประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์นั้น ความคาดหวังประกอบด้วยสิ่งที่ผู้กระทำคิดว่าเขาควรเชื่อ รู้สึก ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ ดังนั้นในการตัดสินใจกระทำพฤติกรรมของบุคคล ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลอื่นด้วย

2. ข้อผูกพัน (Commitment) คือ สิ่งที่ผู้กระทำเชื่อว่าเขาผูกพันที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบันเขาจะต้องเคร่งครัดต่อประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อม ผู้กระทำจะต้องมีการเชื่อสัญญาที่ได้ให้ไว้กับผู้อื่นถึงแม้ว่าผู้กระทำอาจชอบกระทำอย่างอื่น ซึ่งเขาก็มีอิสระพอที่จะเลือกกระทำทางสังคมเพราะผู้กระทำตั้งใจจะกระทำสิ่งนั้น เนื่องจากเขารู้สึกว่าเขาได้ข้อผูกพันที่จะต้องทำ

3. การบังคับ (Forces) คือ ความเชื่อที่อยู่ในใจของผู้กระทำ เขาถูกกำหนดให้ตัดสินใจหรือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่เขารู้สึกว่าไม่มีทางเลือกอื่นๆ เหลืออยู่นอกจากจะต้องประพฤติปฏิบัติตามวิงัยการบังคับ จะเป็นตัวช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจได้เร็วขึ้นเพราะในขณะที่ผู้กระทำตั้งใจจะกระทำสิ่งต่างๆ นั้น เขาอาจจะยังไม่แน่ใจว่าจะกระทำพฤติกรรมนั้นดีหรือไม่แต่เมื่อมีการบังคับผู้กระทำก็รู้ว่าไม่มีทางเลือกอื่นๆ เหลืออยู่นอกจากตัดสินใจกระทำพฤติกรรมนั้น ดังนั้นการบังคับจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและการกระทำทางสังคมผู้กระทำมีความโน้มเอียงที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อเขาถูกบังคับให้ทำ

ปัจจัยสนับสนุน (Able Factors) ประกอบด้วย

1. โอกาส (Opportunity) คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์ ทางเลือกที่มีอยู่โอกาสจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ การกระทำของบุคคลผู้กระทำมักจะตัดสินใจเข้าร่วมในการกระทำทางสังคม เมื่อเขาพิจารณาแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้น โอกาสเปิดให้เขาเลือกกระทำได้ ดังนั้น การที่ผู้กระทำตัดสินใจและเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับลักษณะของโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

2. ความสามารถ (Ability) คือ การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับพลังขีดความสามารถของเขาในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนกระทั่งสามารถบรรลุความสำเร็จได้ภายใต้สถานการณ์นั้น การที่ผู้กระทำตระหนักถึงความสามารถของตนเองนี้จะนำไปสู่การตัดสินใจ และการกระทำทางสังคมเพราะเขารู้ว่าถ้าตัดสินใจกระทำไปแล้วเขามีความสามารถที่จะกระทำได้นั่นเอง โดยทั่วไปการกระทำพฤติกรรมๆ นั้น บุคคลจะพิจารณาความสามารถของตนเองเสียก่อน

3. การสนับสนุน (Support) คือ การช่วยเหลือหรือการคัดค้านซึ่งผู้กระทำเชื่อว่าเขา กำลังได้รับหรือคาดว่าจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ ซึ่งตัวเขาเองจะเป็นผู้ถืออำนาจในการกระทำ มีความโน้มเอียงที่จะตัดสินใจและกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อผู้กระทำคาดว่าจะได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น การสนับสนุนจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม จากแนวคิดดังกล่าวที่ประกอบด้วย ปัจจัยดึงดูด ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยสนับสนุนที่จะทำให้สมาชิกและครอบครัวตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพได้ และปัจจัยทั้ง 3 ประการสามารถที่จะยับยั้งการตัดสินใจในการที่จะไม่เปลี่ยนอาชีพก็ได้เช่นกัน

5. แนวคิดเกี่ยวกับการรับสิ่งใหม่และการเลือกอาชีพ

โรเจอร์ (Rogers, 1968:81) ได้กล่าวไว้ว่ากระบวนการยอมรับสิ่งใหม่นั้นมีอยู่ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการทราบบางอย่างเป็นขั้นที่สมาชิกได้รับทราบข่าวสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นแหล่งที่ได้ข่าวจะมาจากเจ้าหน้าที่แถวห้อง พ่อแม่ญาติพี่น้อง เพื่อน สื่อสารมวลชนต่างๆ
2. ขั้นของความสนใจในรายละเอียด เป็นขั้นที่ผู้รับจะรับสิ่งใหม่ได้สนใจในรายละเอียดอย่างมากและคิดว่าสิ่งใหม่นี้คงจะเป็นประโยชน์
3. ขั้นของการประเมินผล เป็นขั้นของการตัดสินใจในการศึกษาว่าสิ่งใหม่นั้นดีแค่ไหนอย่างไร มีอะไรเป็นผลดีผลเสียบ้าง
4. ขั้นการทดลอง เป็นขั้นที่ได้ตัดสินใจว่าพิจารณาทดลองถ้าได้ผลดีก็จะนำไปปฏิบัติ
5. ขั้นการยอมรับ เป็นขั้นที่ตัดสินใจว่าจะยอมรับสิ่งใหม่หรือไม่ ระยะนี้อาจจะต้องใช้เวลาบ้างในการจะรับสิ่งใหม่

สำหรับอัตราการยอมรับสิ่งใหม่หมายถึงสมาชิกในสังคมจะยอมรับสิ่งใหม่ช้าหรือเร็ว ตามกระบวนการข้างต้นนี้มีส่วนประกอบที่ต้องพิจารณา 2 ประการคือ

1. ลักษณะของสิ่งใหม่ หมายถึง ลักษณะที่สิ่งใหม่ได้นำไปสู่สังคมนั้นมีผลต่อการยอมรับสิ่งใหม่โดยขึ้นอยู่กับ

1.1 ต้นทุน

1.2 ความยุ่งยากในการใช้

1.3 ความเข้ากันได้

1.4 ประโยชน์ที่เห็นได้โดยง่าย

1.5 การกระจายเข้าไปสู่สังคมได้มากเพียงใด

2. ลักษณะของประชากรในสังคม หมายถึงความแตกต่างของบุคคลที่อยู่ในกระบวนการของการยอมรับสิ่งใหม่ๆ ซึ่ง โรเจอร์ (Rogers) แบ่งเป็น 5 กลุ่ม

2.1 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่

2.2 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็ว

2.3 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่รวดเร็วปานกลาง

2.4 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้า

2.5 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้าที่สุด

กระบวนการยอมรับสิ่งใหม่มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ หลายประการ เช่น ปัจจัยส่วนตัวของผู้ยอมรับของใหม่ ปัจจัยทางด้านคุณสมบัติของผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงปัจจัยทางด้านลักษณะสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยส่วนตัวของผู้ยอมรับของใหม่และปัจจัยทางด้านลักษณะสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

ปัจจัยส่วนตัวของผู้ยอมรับของใหม่ โรเจอร์ (Rogers, 1968:172-183) กล่าวว่าไว้ว่า ปัจจัยส่วนตัวของผู้ยอมรับสิ่งใหม่สามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยย่อยดังนี้

1.1 ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ปัจจัยส่วนนี้ประกอบด้วยระดับอายุของแต่ละบุคคล สภาพทางสังคมฐานะทางเศรษฐกิจรวมไปถึงรายได้ ความสามารถเฉพาะอย่าง เช่น ระดับการศึกษา ความสามารถทางด้านจิตใจจากลักษณะดังกล่าวสิ่งที่ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือรายได้เพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น

1.2 ปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ปัจจัยทางด้านนี้ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลแต่ละคนมีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกและภายในชุมชนมากน้อยแค่ไหน

2. ปัจจัยทางด้านสภาพสังคมและวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยย่อย ๆ ได้ ดังนี้คือลักษณะการรวมตัวกันทางสังคม ลักษณะสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมตลอดจนถึงทรัพยากรธรรมชาติ

การเลือกอาชีพ

การเลือกอาชีพมีความสำคัญมาก เพราะตลอดระยะเวลาของความเป็นผู้ใหญ่จนเข้าสู่วัยชราคนเราต้องทำงานต้องมีอาชีพเพื่อมีรายได้มาเลี้ยงชีวิต เลี้ยงครอบครัว ถ้าเลือกอาชีพที่ถูกต้อง รายได้ดี ตรงกับความถนัด ตรงกับรสนิยม และมีความก้าวหน้าดี ครอบครัวและชีวิตก็จะมีความสุข แต่ถ้าเลือกทำอาชีพที่ไม่เหมาะสมและถ้าหากงานนั้นมีความเบื่อหน่ายมองไม่เห็นหนทางก้าวหน้าในชีวิตเราก็คงไม่สามารถจะทนทำงานนั้นได้ตลอดไป อาจต้องเปลี่ยนงานซึ่งจะทำให้เกิดการสูญเสียแก่ตนเองและต่อสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะว่าการที่คนจะเลือกอาชีพไปนั้น ย่อมจะต้องมีการเตรียมตัวอย่างมากทั้งสติปัญญาเวลาและเงินทอง ดังนั้นการที่ต้องเปลี่ยนงานใหม่จึงทำให้ต้องเสียเวลาที่จะต้องศึกษางานใหม่ เสียเวลาที่ตนควรได้ประโยชน์

ข้อแนะนำในการเลือกอาชีพ

1. ลักษณะอาชีพกับคุณสมบัติของผู้ทำงาน

ลักษณะของอาชีพแต่ละอย่างต้องการผู้ที่มีคุณสมบัติต่างกัน อาชีพบางอย่างต้องการผู้ที่มีการศึกษาสูง อบรมมาเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอาชีพบางอย่างที่ต้องการปฏิภาณไหวพริบ ความลับไวในการทำงาน บางอาชีพต้องการร่างกายแข็งแรง ดังนั้นในการเลือกอาชีพผู้ทำงานควรคำนึงถึงองค์ประกอบด้านคุณสมบัติดังนี้

1.1 การศึกษา การเลือกอาชีพต้องคำนึงถึงระดับการศึกษาว่าต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มีระดับการศึกษามากน้อยอย่างไร เพื่อจะได้เตรียมตัวสำหรับการประกอบอาชีพนั้นๆ ใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียน ไม่นานนักก็สามารถออกไปประกอบอาชีพได้ ดังนั้นเรื่องการศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึง

1.2 สติปัญญา ผู้ตัดสินใจเลือกงานควรต้องคำนึงถึงระดับสติปัญญาและความสามารถของตนเองเสียก่อน เพราะงานอาชีพบางอย่างต้องใช้ผู้ที่มีการศึกษาสูง มีปฏิภาณไหวพริบลับไวจึงจะประสบความสำเร็จ แต่บางอาชีพก็ไม่จำเป็นต้องใช้ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีปฏิภาณไหวพริบลับไวจึงจะประสบความสำเร็จ แต่บางอาชีพก็ไม่จำเป็นต้องใช้ผู้มีสติปัญญาสูงนักแต่ก็ให้ค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกัน และให้ความพอใจแก่ผู้ประกอบอาชีพได้ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน

1.3 สุขภาพของผู้เลือกอาชีพ ผู้ที่มีสุขภาพดี หมายถึง ผู้ที่มีความแข็งแรงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ผู้ที่จะประกอบอาชีพไม่ว่าวิชาชีพใดควรเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงจิตใจที่สมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตามชนิดของอาชีพก็ต้องการผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงต่างกัน

1.4 ความสามารถพิเศษ ไม่ว่าจะเป็งานอาชีพใดถ้าผู้ทำงานมีความสามารถหรือความถนัดพิเศษในงานที่ทำก็พบว่าจะทำงานนั้นด้วยความสนุก มีผลงานดี มีความก้าวหน้าดีและไม่อยากเปลี่ยนงาน ดังนั้นผู้ที่เลือกอาชีพควรคำนึงว่างานที่เราจะทำนั้นสอดคล้องกับความสามารถความถนัดพิเศษของตนเองหรือไม่

1.5 บุคลิกภาพส่วนตัว งานแต่ละอย่างต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มีบุคลิกภาพต่างๆ กัน ผู้ที่มีอุปนิสัยและบุคลิกภาพเฉยๆ ไม่ชอบสังคมนักก็เหมาะกับอาชีพประเภท นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ นักบัญชี เป็นต้น

1.6 ความสนใจ ความสนใจเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเลือกอาชีพ บุคคลที่สามารถเลือกอาชีพที่ตรงกับความสนใจของตนเองแล้วก็จะทำงานด้วยความพอใจ สนุกและยั่งยืน

2. ผลตอบแทนจากอาชีพ

การทำงานไม่ว่าจะเป็นงานอาชีพหรือไม่ก็ตาม เราต่างก็หวังผลที่ได้จากการกระทำทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นงานอาชีพคนที่ประกอบอาชีพนั้นก็หวังผลตอบแทนทั้งสิ้น ดังนั้นการเลือกอาชีพควรพิจารณาถึงผลตอบแทนด้วยว่าเป็นสิ่งพึงพอใจแก่เราหรือไม่

2.1 ผลตอบแทนทางด้านการเงิน ชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันเราจำเป็นต้องใช้เงินเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการ พื้นฐานของแต่ละบุคคล ดังนั้นในการเลือกอาชีพจึงจำเป็นต้องพิจารณาผลตอบแทนในรูปของ รายได้ เงินเดือน ค่าจ้างว่าได้มากน้อยอย่างไรเพียงพอกับความ ต้องการ เพียงพอกับค่าใช้จ่ายหรือไม่ ดังนั้นในการเลือกอาชีพจึงไม่ควรเพ่งเล็งแต่เรื่องค่าจ้างหรือเงินเดือนจนเกินไป จงมองข้ามองค์ประกอบอื่นๆ ไปเสีย

2.2 ผลตอบแทนทางสังคมงานอาชีพแต่ละอย่างให้ผลตอบแทนทางด้านต่างๆ ต่างกันถ้ามาคำนึงถึง ผลตอบแทนทางสังคมแล้วจะพบว่างานบางอย่างให้ผลตอบแทนทางสังคมสูงคือ ได้รับยกย่องยอมรับ ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากสังคม แต่งานบางอย่างก็ได้ผลตอบแทนทางด้านสังคมปานกลางหรือน้อยมากก็มี

2.3 ผลตอบแทนทางด้านจิตใจ อาชีพบางอย่างให้ผลทางด้านการเงินไม่มากนัก แต่ก็ไม่ได้ได้รับความนิยมน้อยจากสังคมเท่าที่ควร แต่เป็นอาชีพให้ความสุขใจ

2.4 ผลตอบแทนทางพัฒนาและปรับปรุงต่ออาชีพเกือบทุกชนิด ทำให้ผู้ทำงานมีการพัฒนาตนเองและปรับปรุงตนเองทั้งสิ้น ซึ่งในการเลือกอาชีพหลายคนคำนึงถึงผลตอบแทนทางพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองมีบุคลิกดีขึ้น มีทักษะดีขึ้น มีความคล่องตัวมากขึ้น

3. ความก้าวหน้าของอาชีพ

ความก้าวหน้าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพิจารณาเลือกงาน ซึ่งมีข้อต้อง
คิดถึงโอกาสที่จะก้าวหน้าคือ

3.1 งานที่ทำนั้นมีโอกาสก้าวหน้าไปสูงสุดเพียงใด เมื่อจะเลือกงานควรพิจารณา
ว่าในสายงานที่ตนเองทำอยู่นั้นมีโอกาสเลื่อนขั้น ขยับฐานะไปได้สูงสุดเพียงใด

3.2 งานที่ทำนั้นมีงานอย่างอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด เพราะงานที่ใ้สาขา
อาชีพอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยมากก็ทำให้งานที่เราทำนั้นกว้างมาก

3.3 ตลาดงานของอาชีพนั้นกว้างแค่ไหน ผู้ที่จะเลือกอาชีพไม่ควรเลือกตามความ
นิยมของสังคมหรือเพื่อนฝูงควรคำนึงว่าหน่วยงานต่างๆ มีความต้องการผู้ที่ทำงานในอาชีพใดมาก
น้อยอย่างไร

3.4 แนวโน้มของอาชีพในอนาคต ทิศทางและแนวโน้มของอาชีพในอนาคตเป็น
สิ่งที่ผู้เลือกอาชีพต้องคำนึงเสมอว่ามีแนวโน้มที่ดีขึ้นหรือลดหรือถดถอย

ดังนั้นงานบางชนิดก็ให้ผลตอบแทนทั้งด้านรายได้ ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้าน
พัฒนาตนเอง แต่งานบางอย่างก็ไม่เหมาะสมกับตัวเองก็จะทำให้ขาดผลตอบแทนข้อใดข้อหนึ่ง
เพราะคุณสมบัติและความสามารถไม่เท่ากัน ในการที่ปรับเปลี่ยนอาชีพควรจะมีมองหาทางเลือก
อาชีพหลายๆ อาชีพ ดังนี้

1. งานค้าขาย

เป็นงานสุจริตที่สามารถทำได้ตลอดเวลา อาจไปซื้อของสำเร็จรูปมาขายหรือทำขายเอง
งานค้าขายต้องการคนที่มีความรักในคุณค่าของงานเข้าใจงานเอาใจใส่ปฏิบัติงานอย่างละเอียดรอบคอบ
จึงจะได้ลูกค้า ขยายวงได้หมด มีกำไรไม่ขาดทุน สามารถบอกได้ว่าขายอะไร จำนวนเท่าไร ได้
กำไรเท่าไร มีบัญชีสามารถตรวจสอบจำนวนของ ตรวจใบเสร็จรับเงิน คุมยอดจำหน่าย ทำใบ
รายการสินค้า ตั้งสินค้าเพิ่มเติม งานค้าขายเป็นงานที่สนุก ทำทลายความสามารถ ความรับผิดชอบ
ความอดทน อดกลั้นและอดออม สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี งานค้าขายที่ประสบ
ความสำเร็จ สามารถทำกำไรสร้างฐานะให้คนได้เกิดกำลังใจเพราะยิ่งขายมากยิ่งได้กำไรมาก ทำให้
เกิดความภาคภูมิใจ คนที่ชอบค้าขายไม่กลัวเหนื่อยที่ต้องแบกของ ส่งของ เช็กของ ช่างสังเกต จำ
ตำแหน่งสินค้าได้แม่นยำและให้บริการได้รวดเร็วเมื่อมีทัศนคติต่องานค้าขายจะทำได้ดีมีกำไรเป็น
กอบเป็นกำสมกับที่ตั้งใจค้าขาย ขยันทำงานจึงได้ผลตอบแทนสูงและไม่จำกัดจำนวนคนใครมี
ช่องทางก็ทำได้เลย ขอให้รู้จักตนเอง ใฝ่รู้ สู้งาน คิดเป็น แก้ไขปัญหาเป็น มุ่งพัฒนาตนเองจะได้
มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพถ้าพร้อมที่จะเรียนรู้ สนใจอยากรู้อะไรก็ศึกษาหาความรู้ยอม
ลงทุน ไปฝึกงานเป็นลูกมือคนอื่น รับจ้าง จะได้ประสบการณ์เมื่อเห็นแนวทางแล้วก็มาเปิดค้าขายเอง

อาชีพค้าขายถือว่า เป็นอาชีพมีเกียรติเพราะเกียรติคือชื่อเสียงด้วยคุณงามความดีที่ เลื่องลือ คนค้าขายที่ซื้อตรงซื้อของมาขายของดีก็บอกว่าดี ไม่พูดปดตั้งราคาเหมาะสมกับคุณภาพ สินค้าถือเป็นคุณธรรมคือความถูกต้อง ความจริง ความดี ความงาม ขายของตรงตามน้ำหนักที่ขาย รับทอนเงินถูกต้อง มอบสินค้าได้ตามที่ได้ตกลงซื้อ คนค้าขายจึงเป็นคนที่มีความเกียรติ

2. เสริมสวย

ปัจจุบันธุรกิจเสริมสวยมีเปิดบริการอย่างต่อเนื่องจำนวนช่างจึงเป็นที่ต้องการของ ตลาดอีกมาก โดยทางอยู่รอดของธุรกิจยังต้องอาศัยช่างที่มีฝีมือและความเชี่ยวชาญเพื่อสนองความ ต้องการของลูกค้าได้ เป็นอาชีพอิสระที่สร้างรายได้สูงให้แก่ผู้ประกอบการอาชีพนี้มากมาย

ดังที่เห็นในปัจจุบันจากการเป็นลูกจ้าง และเรียนรู้วิธีการทำงาน มีความชำนาญ และมีช่องทางก็สามารถเปิดร้านเอง เป็นอาชีพที่มีลูกค้าใช้บริการ มาก ทั้งผู้หญิงและผู้ชายเพราะ อยากรให้ตัวเองดูดีหากบริการด้วยความจริงใจและเป็นอาชีพที่น่าไป, ะที่ไหนก็ได้ทั้งในประเทศ ต่างประเทศก็เป็นที่ยอมรับเหมือนกัน ถ้าผู้ที่ประกอบอาชีพนี้มีความจริงใจต่อลูกค้า บริการโดยให้ใจ เขาเราก็ได้ใจเขามา ต้องบริการเต็มความสามารถ ลด ให้, อดองฟรี แต่สินค้าที่นำมาใช้ในร้านต้อง คุณภาพดีจริงๆ หลังจากนั้นลูกค้าก็จะกลับมาซื้อ และบอกต่อกัน ไปจนในที่สุดอาชีพเสริมสวยก็ทำ รายได้ให้อย่างมหาศาลและเป็นอาชีพที่สังคมยอมรับ

6. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

เฉลิม บุรีวงศ์และคณะ (2545:112-115) ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมที่ทำกันอยู่ใน ประเทศต่างๆ ทั่วโลกเป็นเวลานาน ก่อให้เกิดบทเรียนที่สำคัญสำหรับนักพัฒนาว่า ความ พยายามในการแก้ไข ปัญหาและเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยการหยิบนโยบายที่ดี เมตตาจิตและ ทรัพยากร เงินได้จากคนภายนอกชุมชนเพียงลำพังนั้น ไม่เคยประสบความสำเร็จที่ยั่งยืนถาวร ได้เลย แต่ งบประมาณจกันั้นห้ามการพัฒนาในแนวดังกล่าวกลับไม่ได้ทำให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์ เท่าที่ควร แต่ทำให้ชุมชนที่ได้รับการพัฒนาต้องพึ่งตนพาคคนและทรัพยากรภายนอกชุมชนมาก ขึ้นและบ่อยครั้งที่การพัฒนาก่อให้เกิดปัญหาสังคมติดตามานานับประการทั้งที่มีการวางแผนในการ ให้ความช่วยเหลือตามโครงการต่างๆ เป็นอย่างดี

ปรัชญาพื้นฐานในการพัฒนาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา นักพัฒนาต้อง อยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งศรัทธาในตัวประชาชน มีความเชื่อในคุณค่าและศักยภาพของมนุษย์ ดังนี้

1. บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมและอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์บุคลหนึ่ง
2. บุคคลแต่ละคนมีสิทธิและสามารถกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนในทิศทางที่ตนต้องการ
3. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้วย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนะพฤติกรรมและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้
4. มนุษย์ทุกคนมีพลังที่จะสร้างสรรค์ความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำและความเจิดจ้าใหม่ที่ซ่อนเร้นอยู่และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้แล้วได้รับการพัฒนา
5. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนใน กว่่าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชนและรัฐ

จึงกล่าวได้ว่า ปรัชญาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่า เป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาส การพัฒนาทั้งหลายจะไม่ใช่ผลถ้ามองข้ามการส่งเสริมให้บุคคลมีทักษะที่ถูกทางและมีขีดความสามารถสูงขึ้นและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาในการพัฒนาต้องมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในหมู่มวลชนให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ความไม่รู้ ความด้อยดั่ง แล่งกา ใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนาและความเจริญรุ่งเรืองซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การศึกษาและการให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมและการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ต่างยุคหลักการรวมกลุ่มและการทำงานกับกลุ่มเพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมอย่างเข้มแข็งของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนาไม่ใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไปทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

ปารีชาติ วลัยเสถียร (2542:138-139) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตาม

ประเมินผลรวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกันโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระจายอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

รูปแบบการมีส่วนร่วม

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ เมื่อการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายหนึ่งรู้สึกคืออำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรหรือความดีน้อยกว่า เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมแบบขงส่วน รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาว่าต้องการอะไร โดยที่รัฐไม่รู้จักความต้องการของชาวบ้าน ดังนั้นการมีส่วนร่วมก็เพียงแสดงความเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหา ความต้องการ การตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหาและความเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาและสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตนผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ

2. การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจและกำหนดชะตากรรมของท้องถิ่น

3. เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้ถูกต้องตรงประเด็น

4. เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกันซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม

5. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลเพราะในกระบวนการมีส่วนร่วมย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเสมือนเวทีในการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างมาก

6. เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น

7. ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้านและจะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการดูแลบำรุงรักษา

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

บัททอร์ อ่อนคำ (2545:116) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3. ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

ยุทธวิธีการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541:113-114) ได้กล่าวถึงประสบการณ์การทำงานถือว่าเป็นยุทธวิธีการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนดังนี้

1. วิธีการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของผู้แทนประชาชนจากกลุ่มต่างๆ

1.1 ให้ร่วมคิดร่วมทำในการแก้ไขปัญหาใกล้ตัวและแนวทางการพัฒนาที่ไม่ยากนักในพื้นที่นั้นก่อน

1.2 หากกิจกรรมที่ให้ร่วมคิด ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาหาเสพติด การรณรงค์การเลือกตั้ง การจัดทำแผนชุมชนฯฯ ไปอย่างต่อเนื่อง

1.3 การสร้างบรรยากาศให้เปิดรับฟังปัญหาชาวบ้านและในบางกรณีที่กำลังของชาวบ้านไม่สามารถแก้ไขให้เป็นรูปธรรมได้ โดยชี้แนะเท่าที่จำเป็นแต่ไม่ชักนำโดยเด็ดขาด

1.4 จากการร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมจากง่ายไปยากที่ค่อยๆ ประสบความสำเร็จจะนำไปสู่การเรียนรู้ ความมั่นใจและชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนในอนาคต

2. สิ่งจูงใจประกอบการกระตุ้น การกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของชาวบ้านจะทำให้ได้ผลสำเร็จจำเป็นต้องมีสิ่งจูงใจทั้งในระยะสั้นและระยะยาวทั้งนี้เพราะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชาวบ้านเปรียบเสมือนคนไข้ที่รับยามาหลายขนานจากส่วนราชการต่างๆ จากนโยบายของรัฐบาล บางยุคบางสมัยซึ่งต่างก็ยื่นยืมนานต่างๆ ให้จนชาวบ้านส่วนใหญ่ เกิดอาการเบื่อ การที่จะลุกขึ้นมาทำอะไรเองโดยไม่มีสิ่งจูงใจที่พอมองเห็นได้นั้นน่าจะยาก จึงจำเป็นต้องหากลวิธีในการดำเนินงานดังนี้

1.1 ระยะสั้น เป็นโครงการที่รัฐบาลร่วมกับประชาชน การจัดทำโครงการพัฒนาต่างๆ โดยให้ผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลหรือวิสาหกิจพัฒนาตำบล กำหนดให้ตำบลละประมาณสองแสนถึงสี่แสนบาทซึ่งเป็นสิ่งจูงใจให้ชาวบ้านมารวมตัวในรูปของประชาคมโดยมีนโยบายตั้งแต่เริ่มต้นว่าหากประชาคมได้ประชุมเสนอปัญหาความต้องการและได้จัดลำดับความสำคัญแล้วห้ามคณะกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลแก้ไขโครงการของชาวบ้านโดยเด็ดขาด โดยให้นายอำเภอกำกับดูแลให้เป็นไปตามนโยบายนี้โดยเคร่งครัดหากเราสามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมตัวกันแล้วจึงให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของการรวมตัวนั้น การรวมตัวนั้นก็เกิดความยั่งยืนซึ่งในขณะแก้ไขโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลละไม่เกิน 1 ล้านบาท ที่ต้องใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนรัฐในการร่วมคิดร่วมดำเนินการ

1.2 ระยะกลางและระยะยาว

2.2.1 ปัญหาและความต้องการของชาวบ้านส่วนใดก็ตามที่ชาวบ้านสามารถแก้ไขได้ให้ดำเนินการโดยมีการติดตามประเมินผลมีการประชุมทุกเดือนและแจ้งผลให้สมาชิกประชาคมทราบว่าส่วนใดได้แก้ไขแล้ว ส่วนใดต้องรองบประมาณและรอนานเท่าใดเพื่อให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของการพบปะกันทุกเดือน

2.2.2 ปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในส่วนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้นำมารวบรวมจัดทำแผนพัฒนาอำเภอโดยชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจว่าที่มารวมตัวกันนี้เพื่อจะนำปัญหาและความต้องการของเขามาจัดทำโครงการในอนาคตซึ่งหากเราสามารถสะท้อนปัญหาปัญหาของชาวบ้านถูกต้องมาตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอจะเป็นแผนที่อยู่

บนความต้องการของประชาชนส่วนกระบวนการทำงานกับชาวบ้านจนถึงเก็บรวบรวมข้อมูลให้เป็นไปตามขั้นตอนดังนี้

2.2.2.1 ให้ชาวบ้านถกเถียงกันถึงปัญหาและความต้องการเสนอมาโดยใช้หลักเกณฑ์ง่าย ๆ คือดูความเสียหายที่กระทบประชาชนกี่ครอบครัว กระทบพื้นที่กี่ไร่ เพื่อให้มีการถกเถียงกันด้วยเหตุผลมิใช่พวกมากลากไปแล้วและสรุปด้วยการจัดลำดับปัญหาและความต้องการของหมู่บ้านนั้น ปัญหาใดแก้ไขได้เองก็แก้ไขเองบางส่วนหรือเกินกำลังความสามารถ

2.2.2.2 ทำบัญชีปัญหาของหมู่บ้านต่างๆ และนำเวลาจัดลำดับอย่างจริงจังในประชาคมตำบลโดยยึดหลักเกณฑ์จำนวนครัวเรือนและพื้นที่ที่ประสบความเสียหายตลอดจนความรุนแรงของปัญหานั้น

2.2.2.3 นำลำดับปัญหาความต้องการในแต่ละปัญหามาพิจารณาจัดลำดับอีกครั้งในประชาคมเพื่อให้การวางแผนแบบล่างขึ้นบนไม่ใจเกินบนลงล่างในอดีตเพราะเราต้องยอมรับว่าปัญหาความต้องการของชาวบ้านมักเป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น ขาดน้ำอุปโภคบริโภคขาดไฟฟ้า แต่ปัญหาในการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคมอื่นๆ ที่ชาวบ้านยังไม่พูดถึงซึ่งเป็นหน้าที่ของส่วนราชการที่เราถือว่ามีการศึกษาสูงกว่าจะช่วยเสริมเติมบางส่วนไปให้ครบถ้วน

2.2.2.4 เมื่อได้ลำดับปัญหาและความต้องการในระดับตำบลแล้วให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างประชาชน กวนราชการและผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อรับปัญหาดังกล่าวไปพิจารณาจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาต่อไป

2.2.2.5 ใช้แผนพัฒนาตำบลหรืออำเภอเป็นแม่บทในการกำกับการจัดทำโครงการและงบประมาณของส่วนราชการเป็นหลัก

๑.๕ ไร่รัฐธรรมนูญที่สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วม

ทิศทางของการพัฒนาประเทศที่ใช้การมีส่วนร่วมตามกลไกของรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน (พ.ศ.2540) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของพลเมืองก็เพราะเชื่อว่า การที่ประชาชนทุกกลุ่มทุกภาคมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการบริหารบ้านเมืองย่อมทำให้ทุกกลุ่มทุกภาคนั้นต้องตกลงยอมรับประสานผลประโยชน์กันจนลงตัวและเกิดความเป็นธรรมขึ้นเมื่อเกิดความเป็นธรรมกับทุกกลุ่มทุกภาคความยั่งยืนของประชาธิปไตยก็เกิดความสุขตลอดไป โดยเน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนดังที่มาตรา 76 ของรัฐธรรมนูญกำหนดว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ” ด้วยเหตุดังนี้ รัฐธรรมนูญได้กำหนดแนวทางเพิ่มมีส่วนร่วมของพลเมืองไทยในการเมืองไว้ 3 แนวทาง คือ

1. เพิ่มการมีส่วนร่วมในโครงสร้างทางการเมืองระดับชาติ ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาโดยตรงเป็นครั้งแรกทั้งนี้เพื่อให้วุฒิสภาเป็นผู้แทนปวงชนในการกลั่นกรองกฎหมายและควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงออกจากตำแหน่งรวมทั้งให้วุฒิสภาเป็นผู้แต่งตั้งบุคคลในองค์การอิสระแทนที่จะให้อำนาจการแต่งตั้งดังกล่าวอยู่ที่ฝ่ายบริหารดังที่เป็นมาแต่เดิม นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้เพิ่มส่วนร่วมของพลเมืองโดยกำหนดให้มีองค์กรอิสระที่ประกอบด้วยตัวแทนของภาคประชาชนในการเสนอแนะและให้ข้อคิดเห็นในเรื่องสำคัญต่ออนาคตของประเทศชาติและประชาชนอีกอย่างน้อย 3 องค์กรหลักคือ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอันประกอบด้วยบุคคลกลุ่มต่างๆ ถึง 52 กลุ่มอาชีพ เพื่อให้ความเห็นต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนอื่นๆ ตลอดจนให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังมีองค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ความเห็นประกอบการดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมทั้งต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วยตัวแทนผู้บริโภครวมถึงหน่วยงานที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎและข้อบังคับ ตลอดจนกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค องค์กรอิสระภาคประชาชนนี้เป็นนวัตกรรมการใหม่ที่รัฐธรรมนูญสร้างขึ้นเพื่อรองรับการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการของภาคประชาชนและประชาสังคมในโครงสร้างการตัดสินใจของภาครัฐโดยเชื่อว่าการเพิ่มส่วนร่วมในโครงสร้างดังกล่าวจะทำให้การตัดสินใจในเรื่องสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะมีการสมดุลและเป็นธรรมมากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่ใช้การตัดสินใจจากฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำเป็นหลักแต่ฝ่ายเดียว

2. รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน กำหนดให้เพิ่มการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการเมืองการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประชาชนเลือกตั้งขึ้นรวมทั้งชุมชนท้องถิ่นซึ่งประกอบขึ้นจากประชาชนทั้งหลายนั่นเอง ตั้งแต่บัดนี้ต่อไปถ้าประชาชนในท้องถิ่นสามารถเลือกผู้แทนระดับท้องถิ่นและบริหารได้เองก็จะถูกกระจายอำนาจลงไปให้ท้องถิ่นมากขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการเมืองระดับท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือรูปแบบพิเศษ เช่น กรุงเทพมหานคร หรือเมืองพัทยา ก็จะเพิ่มขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนแต่ที่สำคัญที่สุดก็คือรัฐธรรมนูญจะมีผลใช้บังคับมีสิทธิในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติรวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และการยอมรับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมนี้แสดงว่ารัฐธรรมนูญให้ความสำคัญกับองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์กรผู้แทนที่ประชาชนเลือกตั้งขึ้นมาและให้ความสำคัญกับประชาชนผู้รวมตัวกันเป็นชุมชนนั้น โดยมีส่วนร่วมในเรื่องการดำเนินที่สำคัญต่อชีวิตประจำวันของเขาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของโลกก็ว่าได้ที่เห็นความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

3. รัฐธรรมนูญได้วางรากฐานแห่งการมีส่วนร่วมของพลเมืองก็คือ เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ ทั้งการตัดสินใจระดับชาติและท้องถิ่นประชาชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการ ไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

เทคนิคการมีส่วนร่วม

เทคนิคการมีส่วนร่วมมีอยู่หลายวิธีการเช่น เทคนิค AIC เทคนิค SWOT เทคนิค Six Hats เทคนิค Mind Map และมีตัวอย่างดังนี้

1. เทคนิค SWOT

SWOT เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์หน่วยงาน โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อหน่วยงานว่ามีผลเชิงลบต่อการปฏิบัติงานของหน่วยงานอย่างไร เช่น ผลกระทบทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้ก็ลงลึกไปวิเคราะห์ถึงสถานะการเปลี่ยนแปลงภายในหน่วยงาน เช่น ระบบการบริหารงาน ทรัพยากรบุคคล บทบาทหน้าที่ เครื่องมือเครื่องใช้ ระเบียบ ข้อกฎหมายต่างๆ เงินงบประมาณและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งปัจจัยที่จะสร้างโอกาสให้ หน่วยงานมีความเจริญเติบโตหรือมีบทบาทสูงกว่าเดิมหรืออาจจะเป็นอุปสรรคหรือกีดขวางในการสร้างแรงบีบบังคับให้ต้องลดบทบาทลง ทำให้มีขนาดเล็กลง และสุดท้ายอาจจะต้องยกเลิกไปในที่สุด

ลักษณะหลายของ SWOT

“S” มาจากคำว่า Strength คือ มีจุดแข็งหรือจุดเด่นอะไรบ้างที่เสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้น เช่น กรมการพัฒนาชุมชนมีบุคลากรระดับบริหารและระดับปฏิบัติการอยู่ในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับหมู่บ้าน นับว่าเป็นจุดเด่นเมื่อสามารถนำนโยบายต่างๆ ไปปฏิบัติต่อเนื่องถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว

“W” มาจากคำว่า “Weakness” หมายถึง “จุดอ่อน” ของหน่วยงาน อาการป่วยของหน่วยงานอาจจะมีบางส่วน บางองค์ประกอบที่กระทบต่อหน่วยงานแต่หน่วยงานยังอนุรักษ์ไว้หรือยืนยันไม่เปลี่ยนแปลงเท่าที่ เช่น ทักษะคติของคนมหาดไทยบางส่วนที่ยึดติดกับเจ้าขุนมูลนายขณะที่สภาพแวดล้อมภายนอกเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจธิปไตยที่จะเป็นผู้คิด ตัดสินใจ ลงมือแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

“O” มาจากคำว่า “Opportunity” หมายถึง โอกาสที่หน่วยงานจะได้รับการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจจะเป็นความพร้อมและศักยภาพของบุคลากรในปัจจุบันกรมการพัฒนาชุมชนเป็นกรมหนึ่งที่มีบุคลากรที่มีความรู้ มีคุณภาพ มีความสามารถ ไม่น้อยหน้าหน่วยงานข้างเคียงมีการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี โท เอก และมีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆอย่างต่อเนื่องเป็นระบบได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจสำคัญตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทยคุณภาพเป็นที่ปรากฏจึงนับเป็นโอกาสที่หน่วยงานจะสร้างงานและพัฒนาฯ มีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้

“T” มาจากคำว่า “Threat” หมายถึง แรงกดดันหรืออันตรายที่ขั้นทอนความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงานซึ่งเป็นเรื่องที่หน่วยงานจะต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ระเบียบข้อกฎหมายที่ล้าสมัยซ้ำซ้อนกันจนไม่สามารถชำระสะสางได้หรือเป้าหมายการทำงานไม่ชัดเจนระบบการรายงานซ้ำซ้อนมากมายจนกระทั่งไม่มีโอกาสทำงานที่สนับสนุนความคิดริเริ่มและแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างจริงจัง จึงหวังว่าคณะกรรมการผู้อำนวยการส่วนท้องถิ่น (อปต.) ที่มีผลกระทบในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

การวิเคราะห์ SWOT มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก

1. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในหน่วยงานซึ่งมีมาตรการหรือตัวแปรที่สำคัญในการวิเคราะห์กล่าวคือ

1.1 สภาพแวดล้อมภายในหน่วยงาน

1.1.1 ด้านทรัพยากร ได้แก่ บุคลากร องค์กรประชาชน งบประมาณ

1.1.2 วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยี

1.1.3 ด้านโครงสร้าง นโยบาย ระบบการทำงาน บทบาทหน้าที่

1.1.4 ด้านระเบียบข้อกฎหมาย

1.1.5 ด้านการสนับสนุนจากภายนอก

1.2 ศักยภาพในหน่วยงานได้แก่

1.2.1 จุดแข็งของหน่วยงาน

1.2.2 จุดอ่อนของหน่วยงาน

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อหน่วยงานมีตัวแปรที่สำคัญในการวิเคราะห์กล่าวคือ

2.1 สภาพแวดล้อมภายนอกได้แก่

2.1.1 ด้านสังคม

2.1.2 ด้านการเมืองการปกครอง

2.1.3 ด้านเศรษฐกิจ

2.1.4 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่าย

2.2 ผลกระทบต่อหน่วยงานได้แก่

2.2.1 ด้านเชิงบวก ซึ่งเป็นช่องทางหรือโอกาสของหน่วยงาน

2.2.2 ด้านเชิงลบซึ่งเป็นอุปสรรคหรืออันตรายของหน่วยงาน

2. เทคนิคการประชุมแบบ A-I-C (Appreciation – Influence – Control)

การส่งเสริมให้คนมีความรักและมีการเรียนรู้ร่วมกันกระทำได้เฉพาะจะมีคนพยายามค้นคว้าหาวิธีการซึ่งได้พัฒนามากกว่า 50 ปี จนกลายเป็นเครื่องมือที่เรียกว่า “AIC” ผ่านการทดลองใช้และมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ AIC เป็นวิธีการและเทคนิคแบบเรซิเจนที่จะทำงานร่วมกันทั้งหมดในระบบใดระบบหนึ่ง เข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผน การพัฒนา การสร้างทีมงาน การสร้างความร่วมมือการแก้ปัญหาหรือแก้ไขความขัดแย้งมี 3 ขั้นตอนดังนี้

2.1 ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A หรือ I) คือขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยการทำให้ทุกคนให้การยอมรับและชื่นชมคนอื่น โดยไม่รู้สึกรู้หาหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์ ขั้นตอนนี้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงความคิดเห็นรับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตยโดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง

2.1.1 A1 คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน

2.1.2 A2 คือ การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาในทางทิศใด

2.2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางในการพัฒนา (Influence หรือ I) คือการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง ดังนั้นในขั้นตอนนี้เป็นการหาแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านและหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมแบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

2.2.1 I1 คือ การคิดโครงการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์

2.2.2 I2 คือ การจัดลำดับความสำคัญของโครงการโดยแยกเป็น 3 ประเภทคือ

2.2.2.1 กิจกรรมที่ชาวบ้านทำตัวเอง

2.2.2.2 กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนโดยร่วมมือกับ
ภายนอกทั้งความรู้ทรัพยากรการจัดการ

2.2.2.3 กิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอจากภาครัฐ

2.3 ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือการนำวิธีการสำคัญมา
กำหนดเป็นแผนปฏิบัติการอย่างละเอียดว่าทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีเป้าหมาย
อย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องการให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณเท่าไร ใช้จ่ายเท่าไร
จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินการดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีจะมีประมาณเท่าไร และรายละเอียด
อื่นๆ ตามที่ควรระบุไว้แบ่งเป็น 2 ช่วง

2.3.1 C1 คือ การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ

2.3.2 C2 คือ การตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน

ดังนั้นกระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้นเมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำ
กิจกรรมร่วมกันด้วยความรักความเมตตา A คือธรรมอย่างสูง ที่เกี่ยวกับความรักและความเมตตาคนอื่น
ต้องรับฟังอดทนและยอมรับฟังความคิดเห็นคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น A
ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็นการพัฒนาทางจิตวิญญาณ พอคนที่เข้าร่วมกิจกรรมมี
ความรักความเมตตาต่อกันแล้วก็จะเกิดการ เรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานด้วยกันจึงทำให้การพัฒนา
ประสบความสำเร็จเพราะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รุจมา โกเสยะ โยธิน (2526) ศึกษาแบบแผนการเข้าสู่อาชีพอันประกอบด้วยช่องทางการ
การเข้าสู่อาชีพและการเคลื่อนย้ายทางอาชีพระหว่างผู้หญิงที่ทำงานเป็นคนใช้ คนงานก่อสร้าง
กลาง โรงงาน ส่วนใหญ่ของผู้หญิงเหล่านี้เป็นผู้หญิงย้ายถิ่นจากชนบทที่เข้ามาทำงานกรุงเทพฯ
พบว่า ผู้หญิงในแต่ละอาชีพต้องอาศัยเพื่อนและเครือข่ายในการเข้าสู่อาชีพนั้น เพียงแต่อาชีพที่
ต่างกันก็มีช่องทางอาศัยเพื่อนและเครือข่ายในการเข้าสู่อาชีพต่างกันไปด้วย นอกจากนี้แล้วบางครั้ง
ไปเยี่ยมคนรู้จักก็อาจได้ทราบข่าวงานและสามารถสมัครเข้าทำงานได้ เมื่อหางานอื่นไม่ได้แล้วจริงๆ
จึงต้องหางานโดยอาศัยบริการจัดหางานของรัฐบาล

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537) ได้ทำการศึกษาเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต พบว่าเป็นเศรษฐกิจพอยังชีพผลิตเพื่อกินเพื่อใช้เอง คงอยู่และผลิตซ้ำได้ด้วยตัวเองโดยไม่พึ่งพาโลกภายนอกมีความผูกพันภายในสูง ครอบครองที่ดินผ่านการเป็นสมาชิกชุมชน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการผลิตมีความเพียงพอในตนเองเนื่องจากชุมชนมีเทคโนโลยีการผลิตต่ำ ต้องพึ่งความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติเพราะเครื่องมือในการผลิตเป็นแบบโบราณผลิตได้เพียงยังชีพแทบไม่เหลือส่วนเกิน หากมีน้ำท่วมหรือฝนแล้งภายในหมู่บ้านก็จะไม่พอกิน ในประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลง ศึกษารายงานภายนอกหมู่บ้านคือรัฐพัฒนาขึ้นนอกหมู่บ้านและต่อมาได้เกิดทุนนิยมในบ้าน รัฐและระบบทุนเข้าไปกระทบชีวิตในหมู่บ้านชาวบ้านจึงไม่ได้เข้าร่วมกับสถาบันทั้งสองอย่างเต็มที่ จิตสำนึกหมู่บ้านอิสระและจิตสำนึกของชุมชนชาติส่วนน้อยยังคงอยู่ในชนบทไทยต่อค้า รัฐและระบบทุน ณ ระดับจิตสำนึกด้วยแต่ชาวบ้านสู้แบบโบราณ สู้แบบตามบุญตามกรรม ไม่ได้ปรับตัว ไม่ได้ปรับปรุงพลังการผลิตเทคโนโลยีเพราะสาเหตุ 3 ประการคือ

1. ประเทศไทยในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมมาก ทำให้ชาวบ้านสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติออกมาชดเชยความล่าช้าของเทคโนโลยีทำให้ชาวบ้านต่อสู้แบบคงไว้ซึ่งวิธีการผลิตโบราณมาได้ช้านาน หมู่บ้านไม่พังทลายไปง่ายเพราะมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เข้มแข็งอยู่

2. ระบบสังคมหมู่บ้านเดิม สมาชิกมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำให้มีความมั่นคงและมีความสุขชาวบ้านจึงไม่ต้องเปลี่ยนแปลง และแสวงหาระบบใหม่ ระบบชุมชนหมู่บ้านมีส่วนที่ดีแต่ส่วนดื่นนั้นกลายเป็นส่วนเสียในขณะเดียวกันเพราะมีส่วนทำให้ปิดกั้นชาวบ้านไม่ให้เกิดความรู้ดีกว่าต้องพัฒนา หรือหาวิธีการอื่นมาต่อสู้

3. รัฐและระบบทุนเข้าไปขูดรีดช่วยโดยตรงช่วยโดยตรงจากหมู่บ้านแบบบังคับนอกกลไกเศรษฐกิจ ทำให้พัฒนาการของชนชั้นอื่นระหว่างรัฐกับชาวบ้านล่าช้าจึงทำให้ชาวบ้านขาดผู้นำ

ไพฑูริย์ เสงสุวรรณ (2539) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตทางการเกษตรของชุมชนกะเหรี่ยงพบว่า การผลิตเพื่อยังชีพในระบบเศรษฐกิจชนบทก่อนทุนนิยมของชาวกะเหรี่ยงอาศัยรากฐานวิถีคิด ความเชื่อ การนับถือจิตวิญญาณเพื่อสร้างอุดมการณ์อำนาจในการควบคุมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และการจัดระเบียบสังคมให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับเงื่อนไขของระบบนิเวศวิทยาที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของการเพาะปลูกไร่หมุนเวียน ชุมชนกะเหรี่ยงมีศักยภาพในการจัดการที่ดินและแรงงานโดยอาศัยหลักการกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนและเครือข่ายการเปลี่ยนแปลงแรงงานเพื่อรักษาเสถียรภาพภายในชุมชนภายใต้เงื่อนไขของการแพร่ขยายของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ทุนนิยมใน

ภาคเกษตรกรรม รูปแบบทางความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบพันธสัญญา (การจัดการทางความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรผลิตกับผู้ซื้อผลผลิตแบบแนวดิ่ง โดยที่ผู้ซื้อสามารถกำหนดความแน่นอนของวัตถุดิบซึ่งเป็นผลผลิตที่จะรับซื้อขณะที่ไม่ต้องเป็นเจ้าของหน่วยการผลิตทางการเกษตรนั้นแต่เกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของของหน่วยการผลิตและมีการทำสัญญากันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งล่วงหน้า) ซึ่งมีอยู่สองรูปแบบคือ รูปแบบที่ไม่เป็นทางการและรูปแบบที่เป็นทางการ ถูกนำมาใช้เป็นกลไกควบคุมการผลิตภายใต้การลงกรงของกลุ่มทุนโดยกลุ่มทุนไม่จำเป็นต้องเข้ามาควบคุมการรวมศูนย์ที่ดินและจัดกระบวนการแรงงานเองโดยตรงเนื่องจากชุมชนเกษตรมีศักยภาพในการควบคุมและจัดการที่ดิน แรงงาน การควบคุมตลาดแลกเปลี่ยน ความสัมพันธ์แบบพันธสัญญาพัฒนาความสัมพันธ์มาจากความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นการพึ่งพาและไม่เท่าเทียมกันในสังคม

ศิริลักษณ์ ตะนะวิไชย (2534) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบนกับการดำเนินงานการศึกษาจากระบบ พ.เว. กระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ค่านิยมและการศึกษาในพื้นที่เป็นไปอย่างรวดเร็วชุมชนอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือมีการเปลี่ยนแปลงที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในทุกด้านค่านิยมของประชาชนเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ประชาชนเลิกอาชีพเกษตรกรรมและหันมารับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและค้าขายรายได้ของประชาชนเคยขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนเป็นการรับจ้างเมื่อค่านิยมที่มีต่ออาชีพเปลี่ยนไปค่านิยมใหม่คือ การศึกษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

เฉลิม พยารามจร (2542) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบสัมพันธ์ทางสังคมที่มีผลกระทบต่อระบบการผลิตด้านการผลิตด้านการเกษตรในชุมชนชนบท พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลในลักษณะเครือญาติ ส่งผลให้เกิดระบบการผลิตการเกษตรแบบใหม่คือ แบบมีพันธสัญญา เพราะการเกษตรแบบใหม่เกิดขึ้นจากความเป็นเครือญาติโดยผู้ที่มีความสัมพันธ์กับภายนอกความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มเกษตรกรแบบพันธสัญญาเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะการผลิตการเกษตรสองแบบคือ แบบดั้งเดิมกับแบบพันธสัญญาซึ่งส่งผลต่อระบบการผลิตแบบเดิมที่มีการพึ่งพาด้านแรงงานที่มีการเอามือเอาริ้วมาเป็นระบบการผลิตที่มีการจ้างงาน ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนเป็นในรูปแบบของเงินตราแทนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและยังมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและบุคคลภายนอกเพื่อแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร เพื่อรักษาผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตเกิดการขาดแคลนแรงงานรับจ้างภายในชุมชน ราคาผลผลิตต่ำสำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อระบบการผลิตด้านการเกษตรประกอบด้วยปัจจัยภายในได้แก่ การถือครองที่ดิน การจ้างแรงงาน การตลาดแลกเปลี่ยนแรงงาน การขายที่ดินส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ หน่วยงานราชการ การเกษตรแบบพันธสัญญา

ข่าวสารข้อมูล เทคโนโลยีแบบใหม่และวัตถุนิยมซึ่งปัจจัยทั้งสองด้านนี้ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนชนบทซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของหนึ่งนุช ท่องมนต์วิทย์ (2544) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการผลิตทางการเกษตรของชุมชนชนบทพบว่า การผลิตทางการเกษตรของบ้านห้วยไม้หัก อำเภอแต่เดิมมีลักษณะเป็นแบบยังชีพคือทำการเกษตรสำหรับบริโภคในครัวเรือน ปัจจุบันไม่ได้ผลิตเพื่อบริโภคเพียงอย่างเดียวแต่มีการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัวโดยเฉพาะการทำการผลิตพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ มะเขือเทศ ซึ่งต้องผ่านนายทุน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตได้แก่ คนในชุมชนได้ใกล้ชิดกับชุมชนภายนอกมาก่อนและติดต่อให้นายทุนนำเอามะเขือเทศมาปลูกในหมู่บ้าน การสนับสนุนของนายทุนในด้านปัจจัยการผลิตได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงและการรับซื้อผลผลิต ปัจจัยของผู้ผลิตเอง ได้แก่ การมีเงินทุนว่าจ้างแรงงาน การมีที่ดินและการมีเครื่องมือ ฝายในชุมชน ทำให้มีน้ำเพียงพอในการเพาะปลูก การปลูกพืชเพื่อจำหน่ายมีผลต่อความสัมพันธ์กับชุมชนในลักษณะที่ลดลง การผลิตแบบใหม่เป็นขั้นตอนการผลิตมากกว่า จึงไม่ต้องทำพิธีเลี้ยงเจ้าที่ การผลิตแบบใหม่ต้องดูแลอย่างดีทุกขั้นตอนมิฉะนั้นจะได้ผลผลิตไม่ดีและไม่ได้มาตรฐานซึ่งจะทำให้ราคาไม่ดีผู้ผลิตจึงต้องดูแลเอาใจใส่อย่างมากทำให้ความสัมพันธ์กับชุมชนลงไป นอกจากนี้ยังใช้ระบบจ้างงานแทนการแลกเปลี่ยนแรงงานทำให้ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาแรงงานลดลงไปด้วย

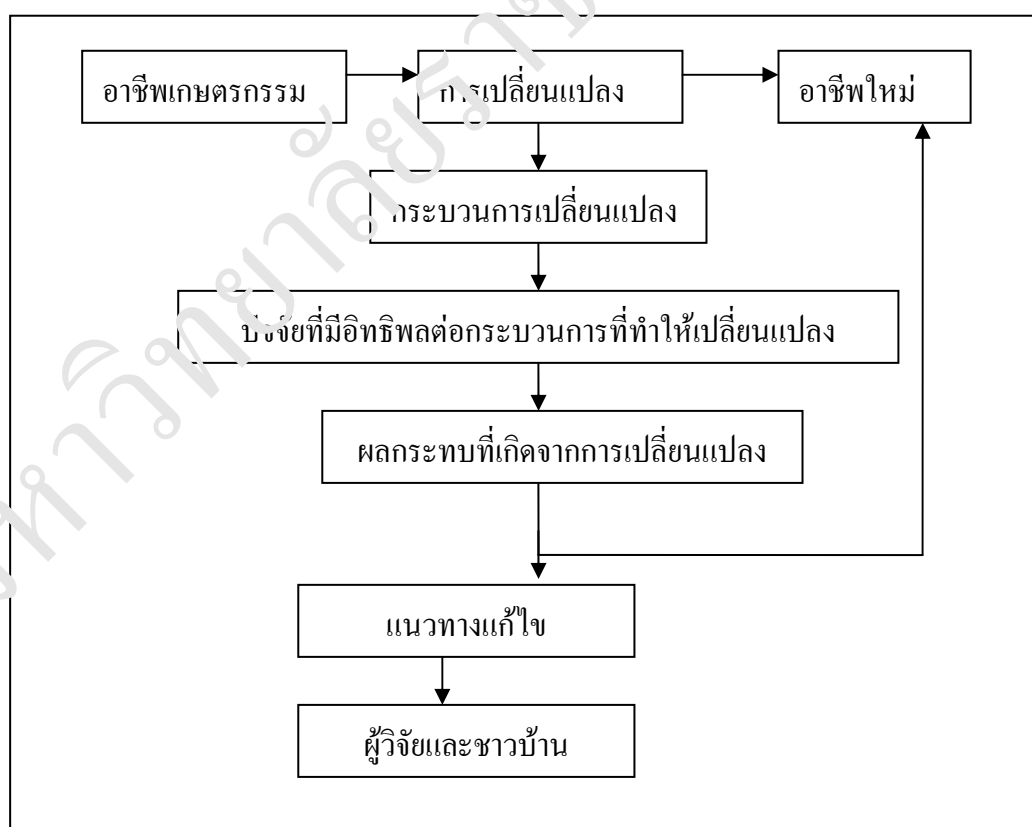
นันทวี สังข์แดง (2542) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพ พบว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงจากอาชีพเกษตรกรรมมาเป็นอาชีพหัตถกรรมมีการถ่ายทอดจากที่วัด ครอบครัว เครือญาติ และเข้าสู่โรงเรียนเมื่อเกิดปัญหาชุมชนก็ช่วยกันคิดค้นหาวิธีแก้ไขร่วมกัน ส่วนปัจจัยที่สนับสนุนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้แก่ ปัจจัยภายในอันประกอบด้วย การมองเห็นคุณค่า การเกิดความตระหนักและสิ่งเหล่านั้นสัมพันธ์กับภูมิปัญญาเดิม ส่วนปัจจัยภายนอกประกอบด้วย รายได้ การคมนาคมที่สะดวกและแรงกระตุ้นส่งเสริมจากหน่วยงานเอกชนและรัฐส่วนผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพนั้น โครงสร้างทางสังคม ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเอื้ออาทรกลายเป็นการแข่งขันกันมากขึ้น

ทากายุกิ คาชิซากิ (2546) ศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพนอกระบบของคนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้กล่าวว่า ชาวชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ที่ประกอบอาชีพนอกระบบเป็นชาวชนบทที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในเมือง และคนจนในเมืองที่มีฐานะยากจน มีการศึกษาค่ำตลอดจนเป็นแรงงานไร้ทักษะฝีมือ ไม่สามารถเข้าสู่การแข่งขันในการประกอบอาชีพที่ภาครัฐได้จัดหาให้ เพื่อความอยู่รอดในสังคมจึงได้ประกอบอาชีพภาคนอกระบบ โดยเรียนรู้ในการประกอบอาชีพอย่างเป็นรูปแบบกระบวนการ โดยมีวิธีการเรียนรู้จากการได้เห็นวิธีการผลิตและช่วยเหลือพ่อแม่ทำงาน ตลอดจนเครือญาติ เพื่อน หรือเป็นลูกมือผู้รู้ในชุมชน เป็นลูกจ้างใน

สถานประกอบการ และพยายามสะสมความรู้ความชำนาญและทักษะเป็นประสบการณ์ในการทำงาน โดยมีเสถียรภาพในทางเศรษฐกิจ สภาพการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้และสภาพการณ์ในสังคม และวัฒนธรรมส่งเสริมทำให้เกิดการเรียนรู้ การคิดสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ เพิ่มเติม จนกระทั่งสามารถทำให้กลายเป็นผู้ชำนาญการและเป็นผู้มีประสิทธิภาพในวิชาชีพนั้นเพิ่มเติมเมื่อมีความพร้อมและความชำนาญก็จะแยกตัวออกมาเป็นเจ้าของประกอบกิจการด้วยตัวเอง

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพอื่นจะมีกระบวนการเรียนรู้อันเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับปัจจัยต่างๆ ที่เป็นสิ่งแวดล้อม ซึ่งแบ่งเป็น ปัจจัยทางครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ สามี ภรรยา เครือญาติ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้รู้ ผู้ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ความคาดหวังของรายได้ซึ่งเงินตราเข้ามาแทนที่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ความมั่นคงทางอาชีพ ปัจจัยด้านแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ โรงเรียน วัด ชุมชน สื่อมวลชนต่างๆ การส่งเสริมจากภาครัฐ และรับค่านิยมของคนจากสังคมเมือง ทำให้เกิดการแข่งขันกันภายในชุมชนมากขึ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้กรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพเกษตรกรรมมาเป็นอาชีพใหม่ โดยมีหลายปัจจัยที่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่ของสตรีบ้านแม่ซึก ตำบลหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และพวกเขาได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพเก่าเป็นอาชีพใหม่โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมคือผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านแม่ซึก

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่